

משך חכמה

פרשת כי תשא פסקא לג-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן צוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מה הוא פשט הכתוב: " (ב) וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֶּאֱדָם וְגִרְשָׁתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ"

(לג, ב-ג) ושלחתי לפניך מלאך כו' אל ארץ כו'. יתכן, דנתקיים זה שבא מלאך, כשעברו הירדן בימי הסגר יריחו (בראשית רבה, ויחי צז). וכמו שאמרו (ביכורים א, י. ספרי, כי תבוא פסקא שא, ט) גבי ביכורים ארץ זבת חלב ודבש (דברים כו, ט), פרט לעבר הירדן שאינה זבת חלב ודבש. ולכן אמר, הנני שולח מלאך אל

(ה, יג-ט) – " (יג) וְיָהִי בַּהֲיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיָחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָיָה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּלֶּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנָה אִתָּה אִם לְצָרִינוּ: (יד) וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עִתָּה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֵל עַבְדּוֹ: (טו) וַיֹּאמֶר שָׂר צָבָא ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל נַעֲלָךְ מֵעַל רִגְלֶךָ כִּי הִמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עֹמֵד עָלָיו קִדַּשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן". והמילים "עתה באתי" אומרים דרשני. ואמרו חז"ל (בראשית רבה (ויחי פרשה צז) וזה לשונם "עתה באתי, עם משה רבך באתי, אלא שהיה מתפלל ואומר (שמות לג, טו) אם אין פניך הולכים וגו', לעלות למעלה לא הייתי יכול, שעדיין לא עשיתי שליחותי, ולמטה לא הייתי יכול, שעדיין היה מתפלל ואומר אם אין פניך הולכים, אלא הזהר שלא תעשה כשם שעשה לי משה רבך ונדחתני" עכ"ל.

הנה מבואר דכשומר ה' הנני שולח מלאך, נברא מלאך לשליחות זו, אלא שמה רבינו לא הניחו להלך עמהם, לכן בא לאחר שמת משה רבינו ע"ה לכיבוש יריחו, וביקש מיהושע שיסכים שיעזור להם בשליחותו, כי אינו יכול לעלות למעלה עד שלא יעשה שליחותו.

ועל פי זה מתיישב סדר הפסוקים ממש ככתור ופרח, שכל זה כתוב בתורה הקדושה כסדר הפסוקים בדיוק. דארץ זבת חלב כו' עולה על שילוח המלאך, ואם תאמר הא כבר כתוב שיגרש את העמים מארץ כנען, והיא ארץ זבת חלב ודבש, אלא שבא לרמז, דדוקא לארץ ישראל ישלח מלאך, ולא לעבר הירדן, דעבר הירדן אינה ארץ זבת חלב ודבש, כדתנן (ביכורים א, י) "רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש", וכן הוא בספרי (כי תבוא שא, ט), והיינו דביכורים כתוב (דברים כו ט) "וַיִּבְרָאנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ", ועבר הירדן אינה זבת חלב ודבש, ומשה רבינו לא עבר את הירדן ולא בא לארץ זבת חלב ודבש, לזה דקדק ה' וכתב בתורה שישלח את המלאך לארץ זבת חלב ודבש בדוקא, וסדר הפסוקים מדוקדק ביותר, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[לג]

(לג, א-ג) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ עִלָּה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הָעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶתְנַנָּה: (ב) וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֶּאֱדָם וְגִרְשָׁתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבֶּךָ כִּי עִם קֶשֶׁה עָרַף אֶתָּה פֶּן אֲכַלְּךָ בְּיָרֵךְ:

¹ [לג] על סדר הפסוקים (לג, א-ג) – " (א) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ עִלָּה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הָעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ אֶתְנַנָּה: (ב) וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֶּאֱדָם וְגִרְשָׁתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבֶּךָ כִּי עִם קֶשֶׁה עָרַף אֶתָּה פֶּן אֲכַלְּךָ בְּיָרֵךְ, יש לדקדק, דהנה לפי סדרן משמע שישלח מלאך ויגרש את העמים (פסוק ב) אל ארץ זבת חלב ודבש. ואין לו פירוש, דהיא ארץ ישראל. לפיכך פירש רש"י "אל ארץ זבת חלב ודבש - אני אומר לך להעלותם" עכ"ל. היינו שפסוק ג' חוזר לפסוק א', שציוה ה' שיעלו לארץ ישראל אל ארץ זבת חלב ודבש.

אבל גם לפירוש רש"י יש לדקדק, דלפי זה היה לכתוב "אֶל אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" בפסוק א, ולאחר מכן פסוק ב-ג שישלח מלאך כו' כי לא העלה בקרבך כו'. ואם נפרש דאל ארץ זבת חלב ודבש עולה על שילוח המלאך הכתוב בפסוק ב', קשה, דזה הוא מיותר, דכבר כתוב שישלח מלאך לגרש את הכנעני כו' ועמים אלו היו בארץ כנען, ומדוע צריך לחזור ולפרט שישלח לארץ זבת חלב ודבש.

ועוד יש לדקדק, דהנה להלן (פסוק יד) דכתיב "וַיֹּאמֶר פָּנֵי יִלְכוּ וְהִנְחֵתִי לָךְ", תרגם אונקלוס "ואמר שכניתי תהך ואניח לך", וכן פירש רש"י "וז"ל "ויאמר פני ילכו - כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו (שמואל-ב, יז, יא) ופניך הולכים בקרב" עכ"ל רש"י. מבואר שקיבל ה' את בקשת משה רבינו ע"ה, ולא שלח מלאך, אלא בכבודו ובעצמו הלך עמנו להביאנו לארץ ישראל. וכן אמרו במדרש, ששלח ה' לישראל גם בזה ועלה עמהם, וז"ל במדרש תנחומא (פרשת כי תשא) "א"ל הקדוש ברוך הוא למשה, דברים גדולים גזרת ועשיתי גזירתך, למחול על מעשה העגל ושלחתי כדברך, ואף עכשיו אני עושה רצונך, פני ילכו" ע"כ. והשתא יש לדקדק טובא, הרי התורה היא נצחית, ואיך כתב ה' בתורה שישלח מלאך וחזר ה' בו.

ומבאר המשך חכמה, בהקדים, דהנה כשכבא יהושע לכבוש את יריחו, כתוב

משך חכמה

פרשת כי תשא פסקא לג-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע כפל הכתוב "אני ועמך"

(לג, טז) ונפלינו אני ועמך. ביקש³ שלא תשרה שכינה על האומות כו' שנאמר ונפלינו אני ועמך, (ברכות ז, א). פירוש, אפילו אם יתגייירו כמו הכוזרים (הכוזרי, א, א). לכן אמר זכריה (ב, יד-טו) רני ושמחי בת ציון כו' ושכנתי בתוכך כו' ונלוו גויים רבים אל ה' כו' והיו לי לעם, ובכל זה, ושכנתי בתוכך, ולא בשאר אומות העולם, שלא תשרה שכינה רק על ישראל, ודו"ק⁴.

ומבאר המשך חכמה, דרמז הכתוב, שביקש משה שהשראת השכינה תהיה רק על עם ה' זרע אברהם יצחק ויעקב, ולא על העמים שיתגייירו ויכנסו תחת כנפי השכינה. לכן דקדק לפרט "אני ועמך", היינו "עמך" זרע אברהם יצחק ויעקב בלבד, "מכל העם אשר על פני האדמה", היינו שנפלא אפילו מאומה שתתגיר ותכנס לישראל כמו הכוזרים שהתגייירו ונכנסו תחת כנפי השכינה, כמבואר בספר הכוזרי מאמר א פרק א.

ועל פי זה יתיישב כפל הפסוקים בספר זכריה, דכתיב (ב, יד-טו) - "ידי רני ושמחי בת ציון כי הנני בא וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם ה'": (טו) וְנִלְוּ גוֹיִם רַבִּים אֵלָּהּ בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ וַיְדַעַתְּ כִּי ה' צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֲלֵיךָ", ויש לדקדק, מהו כפל הלשון "ושכנתי בתוכך". אבל לאור האמור מתבאר היטב, דרמז הכתוב שלא ישרה שכינה על האומות שיבואו ויתגייירו בכלל ישראל, לכן, לאחר שכתוב "וְנִלְוּ גוֹיִם רַבִּים אֵלָּהּ ה' הוּא הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם", שוב כתוב "ושכנתי בתוכך", היינו דוקא בתוכך ולא בתוכם. ומבואר הכל בסיעתא דשמיא.

וידבריו המופלאים צריכים ביאור, מה ראה משה רבינו ע"ה לבקש שלא תשרה שכינה על אומה של גרים שנכנסו תחת כנפי השכינה, ובהרבה מקומות ציוונו ה' לאהוב את הגר, ולחמול עליו. ונראה, דהשראת השכינה, היינו נבואה, מביאה לידי שלטון, וביקש, שרק מזרע אברהם יצחק ויעקב ישלטו לעולם ועד בבני ישראל, כשם שאין מעמידין מלך רק מזרע ישראל, והוא, לזכות אברהם יצחק ויעקב, שרק מזרעם ישלטו בישראל, ואין זו סתירה למצות אהבת הגר. ואם טעיתי, והוא רחום יכפר עון].

⁴ תמצית דבריו: אמרו חז"ל, דמה שביקש משה רבינו ע"ה ונפלינו אני ועמך, והא דכתיב "אני ועמך", כפל, בא לרמז, שביקש שתשרה שכינה רק על עם ה' ולא על עמים שהתגייירו כהכוזרים וכדו'.

ארץ זבת חלב ודבש, היינו כשיעברו הירדן. ויעויין רש"י (פסוק ג), ודו"ק².

[לד]

(לג, טז) וַיִּבְמָה יְיָדַע אֶפּוֹא כִּי מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלָכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

² תמצית דבריו: לכאורה פשט הכתוב תמוה, דכתיב (ב) "וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגִרְשִׁיתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי הַחַוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ", משמע שיגרש את העמים אל ארץ זבת חלב ודבש, והרי היא ארץ ישראל. ומבאר המשך חכמה, דאל ארץ כו' הוא המשך לכתוב ושלחתי כו', שישלח מלאך לארץ ישראל לסייע לכיבוש הארץ. ואם תאמר, הא כבר כתוב שיגרש את העמים, והם בארץ ישראל, ומה צריך לחזור ולכתוב ארץ זבת חלב ודבש. אלא דבא לרמז, דדוקא לארץ ישראל ישלח ולא לעבר הירדן, דמשה רבינו לא הניח למלאך להיות עמהם, וכשמת משה רבינו ע"ה באמת בא מלאך בכיבוש יריחו לסייע להם, ועל זה רמז הכתוב, דדוקא לארץ זבת חלב ודבש אשלח מלאך, ולא לעבר הירדן.

[לד]

³ [לד] על הפסוק (לג, טז) "וַיִּבְמָה יְיָדַע אֶפּוֹא כִּי מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלָכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", פירשו חז"ל בברכות (ז, א) מה היתה בקשת משה, וז"ל "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא ונתן לו: בקש שתשרה שכינה על ישראל ונתן לו, שנאמר: הלא בלכתך עמנו, בקש שלא תשרה שכינה על אומות העולם ונתן לו, שנאמר: ונפלינו אני ועמך כו'". ע"כ.

אבל יש לדקדק, מדוע כתוב "אני ועמך", די לכתוב ונפלינו מכל העם. והרי כבר כתוב בראש הפסוק "וַיִּבְמָה יְיָדַע אֶפּוֹא כִּי מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלָכְתְּךָ עִמָּנוּ", ועל זה אומר "ונפלינו", והיינו "אני ועמך", ומדוע חוזר ואומר "אני ועמך".

משך חכמה

פרשת כי תשא פסקא לג-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

תמתין עלי כו', וישכם משה בבקר (פסוק ד) כו'.

[לה]

[לו]

לד, ב) וְהָיָה נִכּוֹן לְבַקֵּר וְעֲלִיתָ בְּבֹקֶר אֶל הָרַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל
ראש הָהָר:

מדוע כתוב "והיה נכון לבוקר"

לד, ג) וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם אִישׁ אֶל יָרֵא בְּכָל הָהָר גַּם הַצֵּאן

וְהַבֶּקֶר אֶל יָרְעוּ אֶל מֹול הָהָר הַהוּא:

מהו כפל הלשון "ואיש לא יעלה כו' איש אל ירא"

לד, ב) והיה נכון לבקר. על⁵ פי מה דאיתא בנדרים ח, א האומר לחבירו בוא ונשכים ונשנה פרק, עליו להשכים, שנאמר (שמות יט, טז יז) ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר כו' ויוצא משה לקראת האלקים, אבל הכא, אדרבא משה השכים והמתין עליהם, לכן אמר והיה נכון לבוקר ונצבת לי שם, פירוש, שאתה

[לה]

מן המַחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר: (יח) וְהָרַי סִינֵי עֲשֵׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֵשֶׂן הַכֹּפֶרֶת וַיִּתְחַדּוּ כָּל הָהָר מְאֹד, הנה מבואר שה' כבר קדם להר לפני ישראל. [ויש באמת לדקדק, מדוע לא הביא רב גידל ראייה מכאן. ואין כאן המקום].

ועל פי זה יתיישב היטב הכל, דלפי מה שנהג ה' בלוחות ראשונות, ועל פי המבואר בנדרים, כאן שה' אמר למשה בלוחות שניות "ועלית בבוקר אל הר סיני", היה צריך ה' להקדים למשה. אבל כאן רצה ה' שמשה יקדימו, מהטעם הידוע רק לנורא תהילות, לפיכך דקדק ה' וכתב בתורה "והיה נכון לבוקר", לומר למשה שתהיה היה נכון במקום לפני, שתקדים לי, אף על פי שאני המזרז, כאן אני מצוה שאתה תהיה ראשון. ולכן להלן מדקדק הכתוב לומר "וישכם משה בבוקר", ללמד שמשה השכים לבוא לפני ה', ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: מבואר בנדרים, שהמזרז את חבירו לבא למקום לדבר מצוה, המזרז צריך להיות ראשון שם, וכן נהג ה' באמת בלוחות ראשונות. אבל כאן רצה ה' שמשה יקדים לו, לכן דקדק לומר "והיה נכון לבוקר", שתהיה אתה לפני שם, ולכן דקדק הכתוב להלן לכתוב "וישכם משה בבוקר", ללמד שבאמת קדם משה לה'.

⁵ [לה] על הפסוק (לד, ב) "וְהָיָה נִכּוֹן לְבַקֵּר וְעֲלִיתָ בְּבֹקֶר אֶל הָרַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר", יש לדקדק, מדוע אמר ה' למשה "והיה נכון לבוקר", די לכתוב "ועלית בבוקר", הכנה זו מה היא. ועוד קשה, דלהלן (בפסוק ד) כתיב "וַיִּפְסַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרִאשֵׁי מִשֶּׁה בְּבֹקֶר וַיַּעַל אֶל הָרַי סִינֵי כְּעֵשֶׂן אֲשֶׁר צָוָה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים", וגם שם קשה מדוע כתוב "וישכם משה בבוקר", די לכתוב "ויעל בבוקר אל הר סיני", השכמה זו מה היא עושה.

ומבאר המשך חכמה, על פי מה שאמרו בנדרים (ח, א) [בנדפס כתב המשך חכמה נדרים ז', והוא טעות סופר] "א"ר גידל א"ר: האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה - עליו להשכים, שנאמר (יחזקאל ג, כב): ויאמר אלי (בן אדם) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך, ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד". ע"כ הנה מבואר, שהאומר לחבירו בא נשכים, זה שזירז את חבירו להשכים, צריך להיות ראשון שם, ולמדה מה' יתברך, שאמר ליחזקאל קום כו' והקדימו ה'.

ובאמת כך גם נהג גם ה' עם ישראל בלוחות ראשונות דכתיב (יט, י-יא) - "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקַדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָסוּ שְׂמֹלֹתָם: (יא) וְהָיוּ נֹכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יָרַד ה' לְעִינֵי כָל הָעָם עַל הָרַי סִינֵי", הנה ה' אמר למשה שיהיו נכונים, וה' הקדים לבוא לפני ישראל, דכתיב שם להלן (יט, יז-יח) - "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים

[לו]

משך חכמה

פרשת כי תשא פסקא לג-לו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(לד, ו-ז) - (ו) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֶל רְחוּם וְחַנּוּן אֶרְךָ
אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת: (ז) נָצַר חֶסֶד לְאֲלָפִים נָשָׂא עֹון וּפְשָׁע
וְחִטָּאָה וְנָקָה לֹא יִנָּקֶה פֶקֶד עֹון אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל
שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים:

ביאור הירושלמי, מה שהראו לרבי אבהו י"ג נהרות אפרסמון

בירושלמי⁹ מסכת עבודה זרה פרק ג, א רבי אבהו מידמך, עבריין

וכל אילין דאבהו, ואני אמרתי לריק יגעתי וגו' (ישעיהו מט, ד). ע"כ.
פירוש, כאשר הלך למות רבי אבהו, הראו לו י"ג נהרות של אפרסמון. ואמר
להם כל אלו למי, אמרו לו שלך הם [שכר עבודת ה']. אמר להם וכל זה
לאבהו, ואני חשבתי שלריק יגעתי [שלא האמין שעבודתו חשובה כל כך
לפני ה', וקרא על עצמו את הכתוב בישעיהו (מט, ד) "וַאֲנִי אֲמַרְתִּי לְרִיק
יִגְעֵתִי לְתוֹהוּ וְהִקְלִי פְחִי כְלִיתִי אֲכֹן מִשְׁפָּטִי אֶת ה' וּפְעַלְתִּי אֶת אֱלֹהֵי".

וצריך ביאור, מה התכונו חז"ל באלו י"ג נהרות אפרסמון, ומה התכוון
שהביא הכתוב בישעיהו.

ומבאר המשך חכמה על פי מה שכתב הרמב"ם במורה הנבוכים חלק ראשון
פרק נד, שעצמותו יתברך אינה מושגת כלל, ואף לא פעולותיו, שאינם כבני
אדם, כי בעצמותו יתברך אין שייך אליו כלל רחמים כעס כו', אבל הפעולות
שעושה, נראות לפי השגתנו כפעולות רחמים כו'. ומבאר שם, שהכונה במה
שהראה ה' למשה הי"ג מידות, הם, כדי ללמד, שכל מנהיג צריך להשתמש
בכל הי"ג מידות. לפעמים להיות כביכול אכזר כדי לבער הרשעים והחטאים
והרע, ולפעמים ברחמנות, הכל כפי בינתו ורוחב שכלו, ואן כאן המקום
להביא אריכות לשונו הנפלאה, ועיין שם. והנהגה זו בכל הי"ג אינה שייכת
בעיקר אלא למנהיג, ולא לאדם הפשוט.

והנה רבי אבהו היה מנהיג הדור, כדאיתא בכתובות (יז, א) וז"ל: "ר' אבהו
כי הוה אתי ממתבתא לבי קיסר, נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרין
ליה הכי: רבא דעמיה, ומדברנא דאומתיה, בוצינא דנהורא, בריך מתייך
לשלם" ע"כ. [ופירש רש"י וז"ל: "ממתבתא - מבית המדרש: רבא דעמיה
- נשיא בעמו: מדברנא - מנהיג: בריך מתייך לשלם - ברוך בואך לשלום:
בוצינא דנהורא - על שהיה קלסתר פניו מבהיק, כדאמרינן בב"ב (דף נח)
שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דרבי יוחנן, דנפקי זיהוררית מיניה
כדמפרש התם עכ"ל].

ומכיון ששפחות של בית הקיסר היו אומרות עליו שהוא מנהיג הדור, שמע
מינא שהיה מנהיג הדור. וכמו שאמרו חז"ל (חגיגה יד, א) על הפסוק
בישעיהו (ג, ג), שה' חלילה יסיר מיהודה "שֵׁר חֲמָשִׁים וּנְשׂוּא פָּנִים יוֹיָעֵץ

(לד, ג) ואיש לא יעלה עמך. זה⁷ אהרן, שנפגם במעשה עגל ולכך
לא עלה⁸.

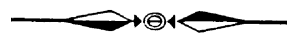

[לז]

⁷ [לן] על הפסוק (לד, ג) "ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא ככל הָהָר
גם תצאן וְהַקָּרָא אֶל יָרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא", יש לדקדק, כיון דכתיב "איש
אל ירא", מדוע הוצרך הכתוב לכתוב "ואיש לא יעלה עמך". ומבאר המשך
חכמה, דבא הכתוב לדקדק, שאפילו אהרן הכהן שעלה עם משה להר
בלוחות ראשונות, כדכתיב (יט, כד) "וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' לָךְ רַד וְעֲלִיתָ אִתָּהּ
וְאֶהְרֶן עִמָּךְ", מכל מקום, בלוחות שניות לא עלה אהרן עם משה, ואם לא
היה כתוב במיוחד, הוה אמינא דאהרן אינו בכלל כל איש, כשם שלא היה
בכלל כל איש בלוחות ראשונות.

אבל צריך ביאור, מדוע באמת לא עלה אהרן הכהן. [ורש"י פירש כאן,
"ואיש לא יעלה עמך - הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלה,
שלטה בהן עין רעה, אין לך מדה יפה מן הצניעות" עכ"ל, וזה אינו מספיק
טעם מדוע לא יעלה אהרן הכהן]. ומבאר המשך חכמה, שנפגם במעשה
העגל, לכן לא עלה אהרן הכהן.

⁸ **תמצית דבריו: "איש לא יעלה", בא ללמד, שאפילו אהרן הכהן
שעלה להר עם משה בלוחות ראשונות, לא יעלה להר בלוחות
שניות, מפני שנפגם במעשה העגל.**

[לז]

⁹ [לז] המשך חכמה לא מציין דיבור המתחיל. אבל מוכח מדבריו שבא
לבאר בענין הפסוקים של הי"ג מידות. על פי י"ג מידות שבפסוקים הללו
(לד, ו-ז) - (ו) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֶל רְחוּם וְחַנּוּן אֶרְךָ אֲפִים
וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת: (ז) נָצַר חֶסֶד לְאֲלָפִים נָשָׂא עֹון וּפְשָׁע וְחִטָּאָה וְנָקָה לֹא יִנָּקֶה
פֶקֶד עֹון אָבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים, יבוארו דברי
הירושלמי.

דהנה איתא בירושלמי (עבודה זרה ג, א) "רבי אבהו מי דמך, עברון קומי
י"ג נהרין דאפרסמון. אמר לון, כל אילין למאן, אמרו ליה דידך. אמר לון

משך חכמה

פרשת כי תשא פסקא לג-לז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תעד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

וביחוד במינים, וכמו שאמרו בעבודה זרה כח, א שאני רבי אבהו דמוקמי ביה מיני בנפשיהו, תמות נפשי עם פלשתים (שופטים טז, ל). ולכן היו מראין לו י"ג נהרי דאפרסמון, שכל אחד נגד מדה אחת. אף שהתנקם בעושי רע, יש לו שכר הצפון על זה. לכן אמר, ואני אמרתי לריק יגעתי כו', אכן משפטי, מה שעשיתי משפט וריב ברשעים, את אלקי הוא, שהדביק במידותיו של הקדוש ברוך הוא, שלא ישא פנים לשונאיו, המה עובדי גילולים, ודו"ק היטב¹⁰.

קומי י"ג נהרין דאפרסמון כו' ואני אמרתי לריק יגעתי (ישעיהו מט, ד). פירוש, על פי מה שכתב במורה חלק ראשון פרק נד, צריך למנהיג המדינה כו'. וביאר הרבה, כי המנהיג צריך להתנהג בי"ג מדות האלה, ולפעמים להתאכזר, כפוקד עון אבות על בנים כו', יעויין שם דבריו הקדושים. וזה, שרבי אבהו היה מנהיג הדור, וכמו דאמהתא דבי קיסר קרו ליה מדברנא דאומתיה (כתובות יז, א). ונשוא פנים (ישעיהו ג, ג), זה רבי אבהו בבי קיסר (חגיגה יד, א). וכן היה נוהג לנקום בעושי עבירה

(מט, ד) "ואני אמרתי לריק יגעתי לתהו וקבל פחי כליתי אכן משפטי את ה' ופצעתי את אלקי", ופירושו: "ואני אמרתי לריק יגעתי והבל כוחי כליתי", חשבתי, שכל מלחמותי נגד הרשעים לא אקבל עליהם שכר, ולחנינם יגעתי וכיליתי עליהם את כוחי, אבל עכשיו נודע לי "אכן משפטי", מה שעשיתי משפט לרשעים, "את ה'", היינו שדבקתי בי"ג מידות של ה'. "ופעולתי", היינו, מה שפעלתי "את אלוקי", דבקתי במידות של אלוקי. שלא ישא פנים לשונאיו, הם עובדי עבודה זרה, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: מובא בירושלמי, שלפני שמת רבי אבהו, הראו לו י"ג נהרות אפרסמון. והביאור בזה, על פי מה שכתב במורה הנבוכים, שיש למנהיג להשתמש בכל הי"ג מדות שהראה ה' למשה, ולפעמים יש לנקום בעושי רעה, או להיות רחמן, וכנגד כל מדה ומדה הראו לו נהר אחד. ועל פי זה מבאר עוד כמה ענינים.

ותכם תרשים ונבון לחש", ואמרו בגמרא, שנשוא פנים הוא זה שנשואים פנים לדור בעבורו, כגון רבי אבהו, ופירש רש"י "מלכי האומות מכבדין אותן בשבילו, כגון רבי אבהו שהיה חשוב בבית המלך, כדאמרינן במסכת סנהדרין (יד, א): דהו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה כו'. "עכ"ל.

ורבי אבהו באמת נהג כפי המבואר בספר המורה, שהיה נוהג לנקום בעושי עבירה וביחוד במינים, כמו שאמרו בעבודה זרה (כת, א) שאדם חשוב מותר להתרפאות ממינין כי לא יהרגוהו, מחמת חשיבותו, שאם יהרגוהו יהרגו אותם. והקשו, והרי רבי אבהו היה אדם חשוב, ויעקב מינא נתן לו סם להורגו, אלא שרבי אמי ורבי אסי הצילוהו, ואמרו בגמרא שאני רבי אבהו שהמינין כל כך שונאים אותו בגלל שנלחם בהם, שהיו אומרים תמות נפשי עם פלשתים, שימותו עמו, מכל זה מוכח עד כמה היה רבי אבהו נלחם בהם, ששנאו המינין את רבי אבהו.

ועל פי זה יתבאר כונת הירושלמי, שזה שהיו מראין לרבי אבהו יג נהרות אפרסמון, הוא שכר של י"ג מידות, שהיה כמנהיג משתמש בכל הי"ג מידות, לכן הראו לו י"ג נהרות אפרסמון, על כל מידה שהשתמש בה הראו לו נהר אחד, שגם על מה שנקם מקבל שכר הצפון. ועל זה אמר רבי אבהו, שחשב שעל זה לא יקבל שכר, לכן קרא על נפשיה את הכתוב בישעיהו

